

Наставно-научном Већу Филозофског факултета Одељењу за историју Филозофског факултета

Београд, 24. фебруар 2012.

Реферат о завршеној докторској дисертацији "Црквена политика Византије (843-886)" докторанда Предрага Коматине

Изабрани у Комисију за оцену и одбрану докторске дисертације докторанда Предрага Коматине под називом "Црквена политика Византије (843-886)" на XVII седници Наставно-научног Већа Филозофског факултета Универзитета у Београду одржаној 23. фебруара 2012. године, имамо част да поднесемо следећи Реферат о завршеној докторској дисертацији.

1. Основни подаци о кандидату и дисертацији

Предраг (Милета) Коматина рођен је 30. новембра 1984. године у Београду, где је завршио основну школу и Трећу београдску гимназију. Основне студије уписао је 2003. године на Одељењу за историју Филозофског факултета Универзитета у Београду, дипломиравши је 27. марта 2008. године, са радом на тему *Византијска мисионарска политика и Балкан у другој половини IX века*, који је вреднован оценом 10 (десет). У току основних студија остварио је просечну оцену 9.83. Докторске студије историје уписао је школске 2008/2009. године на Катедри за историју Византије Филозофског факултета Универзитета у Београду. Запослен је у Византолошком институту САНУ. Објавио је више радова, међу њима и следеће:

- *Оснивање Патраске и Атинске митрополије и Словени на Пелопонезу*, Зборник радова Византолошког института 46 (2009) 27-52.
- *Моравски епископ Агатон на Фотијевом сабору 879/880. г.*, Српска теологија данас 2009. Први годишњи симпозион, Београд 2010, 359-368
- *The Slavs of the Mid-Danube basin and the Bulgarian expansion in the first half of the 9th century*, Зборник радова Византолошког института 47 (2010)

- *O hronologiji hrvatskih vladara u 31. glavi spisa "De administrando imperio"*, Radovi Zavoda za hrvatsku povijest 39 (2010).

Предлог теме докторске дисертације кандидат је одбранио 6. децембра 2010. године пред Комисијом коју су сачињавали проф. др Радивој Радић, проф. др Синиша Мишић и проф. др Милош Антоновић.

Одлуком Универзитета у Београду на седници од 1. марта 2011. године тема "Црквена политика Византије (843-886)" прихваћена је за израду и докторанду Предрагу Коматини одобрен рад на њеној изради.

2. Предмет и циљ дисертације

Предмет дисертације "Црквена политика Византије (843-886)" јесте анализа извора и историјских околности које су уследиле након завршетка жестоког и дуготрајног спора око поштовања икона у Византијском царству и синтетско сагледавање снажне активности Цариградске патријаршије у деценијама које су уследиле овом догађају. Основни циљ дисертације јесте сагледавање, тумачење и разумевање начина, облика и механизма спровођења утицаја византијске државне политике кроз ширење и снажење византијске цркве и њене организације на широком простору од Далмације, преко Моравске и Балкана, до Крима, Мале Азије и Кипра.

Реч је о у потпуности о новом приступу проучавању деловања комплексних структура византијске државе, подједнако царске власти и световне администрације и цариградских патријараха и црквене хијерархије, који на оригинални, методолошки адекватан и у потпуности одговарајући начин детаљно сагледава бурне догађаје у непуне четири деценије, колико је протекло од победе православља над иконоборством 843. године, до смрти цара Василија I 886. године, са којом се завршава читава једна епоха у византијској световној и црквеној политици.

Предмет дисертације "Црквена политика Византије (843-886)" од изузетног је значаја за разумевање начина ширења византијске доминације у деценијама снажења моћи Царства и за правилно сагледавање повезаности дипломатије, духовне делатности и војне моћи у спровођењу византијске политике. Од посебног је значаја проучавање повесно немерљиво важних историографских тема као што су Моравска мисија Константина-Ћирила и Методија, покрштавање Бугара и ширење

византијске власти и утицаја међу Хрватима и Србима у ово време, догађаја и процеса од цивилизацијског значаја за историју читаве Средишње и Југоисточне Европе.

3. Основне хипотезе од којих се полазило у истраживању

Кандидат је у изради докторске дисертације у потпуности потврдио почетне хипотезе, међу којима су најважније следеће:

- *Период између 843. и 886. г. у историји византијске државе и цркве представља јединствену хронолошку целину*
- *За ову хронолошку целину карактеристична је изузетно активна и динамична византијска црквена политика, која је имала више аспеката, као што су унутрашње прилике у Византијској цркви – стари и нови расколи, односи са Римском и Јерменском црквом, однос према муслиманима и Јеврејима, однос према незнабошцима и деловање на пољу ширења вере и просвете међу Словенима, територијална експанзија Цариградске патријаршије на рачун Римске и Антиохијске патријаршије и на простор новопокрштених народа (Бугара, Руса, Хазара...)*
- *Такву црквену политику осмислио је и спроводио мали круг људи у врховима цариградских институција*
- *Ова црквена политика одржавала је континуитет за све време између 843. и 886. године,, без обзира на то ко су тренутно били њени носиоци и представљала је одраз новог полета византијског друштва након пада иконоборства.*

4. Кратак опис садржаја дисертације

Дисертација "Црквена политика Византије (843-886)" докторанда Предрага Коматине састоји се од укупно 402 странице текста и подељена је у три велике целине, одређене првенствено хронолошким принципом: 1) "Поново устоличено православље (843-856)"; 2) "Експанзија византијске цркве (856-867)" и 3) "Царева црква (867-886)". Свака основна целина подељена је на више мањих, али неретко врло опширних поглавља, које су посвећене појединачним темама и представљају најчешће монографски заокружене студије. Прва велика целина, која анализира стање у византијској цркви и догађаје који су уследили са обновом култа икона и ортодоксије 843. године садржи уз уводно и следећа поглавља: "Крај иконоборства" (странице 14-42), "Изазови Методијевог патријархата" (странице 42-73), "Патријарх

Игњатије између сукобљених фракција" (странице 73-89) и "Духовна средина православног Цариграда" (странице 89-99). Друга целина је подељена на следећа поглавља: "Фотијев раскол" (странице 100-135), "Константин Филозоф на калифовом двору" (странице 135-145), "Јеванђеље иза *Гостољубиве Пучине*: хазарска мисија и прво крштење Руса" (странице 145-165), "Великоморавска мисија Константина и Методија" (странице 165-179), "Покрштавање Бугара" (странице 179-196) и "Фотије на врхунцу и његов пад" (странице 196-210). Трећу основну целину сачињавају поглавља: "Фотијев раскол и сабор из 869-870. године" (странице 211-223), "Бугарско црквено питање" (странице 224-254), "Питање улоге Василија I у покрштавању Срба и Хрвата" (странице 254-282), "Унутрашња хомогенизација" (странице 282-302), "Ширење јурисдикционог подручја Цариградске патријаршије" (странице 302-321), "Фотијев повратак и сабор из 879-880. године" (странице 321-331), "Патријарх и цар" (странице 331-337), "Делатност св. Методија и рађање словенске цркве" (странице 337-349), "Аутокефална бугарска црква" (странице 349-359) и "Резултати византијске црквене политике 886. године" (странице 359-361). У Предговору који претходи основном делу дисертације укратко је изложена њена проблематика и тематика и дат је преглед историјских извора на основу којих је вршено истраживање, као и најважније литературе о релевантим проблемима који се у њој обрађују. На крају основног дела дисертације налази се Закључак, са прегледом основних резултата истраживања, а затим и обимна библиографија, са скраћеницама и списком чешће коришћених дела.

5. Остварени резултати и научни допринос дисертације

Остварени резултати у дисертацији "Црквена политика Византије (843-886)" докторанда Предрага Коматине могу се најпрецизније описати као изузетни домети у оквирима светске византологије и историографије посвећене проучавању средњег века на широком простору балканског полуострва. Детаљна и прецизна анализа врло сложених и тешких за тумачење историјских извора, коју је кандидат на одличан начин спровео, омогућили су му да оствари синтезу која значајно, на утемељен начин, исправља или допуњује до сада преовлађујућа мишљења у међународној науци по многим важним питањима из повести деветог века.

Као упадљиви показатељи изузетних оригиналних резултата које доноси дисертација колеге Предрага Коматине – не изузимајући тиме остале – могу бити издвојене целине "Изазови Методијевог патријархата" (странице 42-72), "Јеванђеље

иза *Гостољубиве Пучине*: хазарска мисија и прво крштење Руса" (странице 145-164), "Бугарско црквено питање" и "Питање улоге Василија I у покрштавању Срба и Хрвата" (странице 224-253, односно 254-281), које, свака за себе, представљају целовита, по карактеру у потпуности монографска истраживања важних проблема.

У сваком поглављу дисертације, па тако и у наведеним, спроведена је прецизна и детаљна анализа извора, на начин који указује не само на ерудицију кандидата него и на његов неоспоран таленат за истраживање сложених питања и синтетско промишљање историјских појава. Посебно је важно напоменути да је велики део секундарне библиографије о бројним проблемима које колега Предраг Коматина обрађује у својој дисертацији или великим делом застарела, или изузетно проблематична, препуна контроверзних ставова и нерешених дилема – пренетих из самих извора – , посебно када се ради о питањима која се тичу унутрашњег развоја византијске цркве у ово доба, или њених најзначајнијих личности. Иако је историографија о различитим аспектима византијске црквене политике и њене мисионарске делатности знатно обимнија и савременија, њени од раније познати недостаци постали су још упадљивији изразито прецизним и детаљним тумачењем свих расположивих извора колеге Предрага Коматине – пратећи блиско и тумачећи динамичне податке извора о догађајима готово из дана у дан, он је потврдио важност разумевања правилног историјског контекста приликом тумачења извора и доношења општијих закључака на основу њих. Анализа извора је јасна и прецизна а закључци методолошки доследно изведени. Њихова иновативност ће у појединим питањима несумњиво покренути плодну научну дискусију.

Резултати које ова поглавља, као уосталом и читава дисертација доносе, умногоме мењају важећа гледишта, од којих су нека и више деценија остајала непреиспитивана, и отварају простор за даља научна истраживања бројних значајних тема. Иако нуди одговоре на бројна питања, дисертације Предрага Коматине покреће и бројна нова, досад неистражена питања, чиме је њен квалитет, али и вредност за историјску науку само додатно потврђена.

Оствареним резултатима, методолошки правилно осмишљеним истраживањем, као и оригиналношћу и научном заснованошћу закључака докторска дисертација "Црквена политика Византије (843-886)" докторанда

Предрага Коматине поставља нове стандарде у оквирима светске византологије у приступу византијским изворима деветог и десетог столећа и њиховом тумачењу.

6. Закључак

Докторска дисертација "Црквена политика Византије (843-886)" колеге Предрага Коматине урађена је у свему према одобреној пријави теме за дисертацију, а својим оригиналним резултатима и доприносу боље утемељеном научном погледу на сложену проблематику византијске црквене политике, духовних и политичких односа од Месопотамије до Далмације током средишњег дела деветог века она далеко надмашује очекивања и захтеве уобичајене за докторске дисертације.

Стога смо слободни да предложимо да се усвоји позитивна оцена о докторској дисертацији "**Црквена политика Византије (843-886)**" докторанда **Предрага Коматине** и да се кандидату дозволи њена усмена одбрана.

Чланови Комисије за оцену и одбрану докторске дисертације:

проф. др Радивој Радић

проф. др Татјана Суботин-Голубовић

проф. др Ангел Николов, Универзитет у Софији *Свети Климент Охридски*

проф. др Влада Станковић,
ментор и писац реферата